

До ювілею С. І. Пирожкова

20 червня 2018 року виповнюється 70 років від дня народження видатного вченого у галузі демографії, методології стратегічного аналізу та економічного розвитку, національної безпеки, академіка Національної академії наук України, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, дипломата Сергія Івановича Пирожкова.

Здібності до наукового пізнання у ювіляра проявилися ще під час навчання у Київському інституті народного господарства імені Д. С. Коротченка (нині Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана), який він закінчив із відзнакою у 1969 р. На останньому курсі навчання в інституті (1968–1969 рр.) майбутній учений пройшов стажування у відділі демографії та відтворення трудових ресурсів Інституту економіки АН України. Саме тут виникли тривка зацікавленість демографічною наукою і намір присвятити життя науковій праці. Отже, поряд із сімдесятирічним ювілеєм відзначається ще один ювілей – півстоліття наукової роботи Сергія Івановича Пирожкова у сфері демографічних досліджень.

У 1970–1973 рр. С. І. Пирожков навчався в аспірантурі Київського інституту народного господарства імені Д. С. Коротченка. У 1973 р. він успішно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності “Статистика” на тему: “Закономірності формування вікової структури населення” і повернувся у відділ демографії Інституту економіки АН України, де працював у 1974–1976 рр. спочатку на посаді молодшого, а згодом старшого наукового співробітника. Становленню молодого вченого сприяли дружні доброзичливі стосунки з талановитим ученим-демографом, спеціалістом у галузі історичної демографії А. Л. Перковським.

У коло наукових інтересів С. І. Пирожкова увійшли дослідження закономірностей формування вікової структури населення, виявлення основних наслідків зміни вікової структури, можливостей їх кількісної оцінки, вивчення взаємозв’язків між віковою структурою та іншими параметрами відтворення населення. С. І. Пирожковим у науковий обіг введено індекс інстабільності, який показує ступінь відхилення фактичної вікової структури населення від вікової структури стабільного населення з аналогічними параметрами режиму відтворення.

Упродовж 1976–1990 рр. в апараті Президії Академії наук України Сергій Іванович обіймав посади вченого секретаря Відділення економіки, заступника начальника науково-організаційного відділу, вченого секретаря Секції суспільних наук.

У 1991 р. С. І. Пирожков захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук на тему “Демографічні закономірності відтворення трудового потенціалу”. Ця дисертація стала першою в Україні докторською роботою зі спеціальності “економіка народонаселення і демографія”. Наприкінці 1991 р. Сергія Івановича призначили директором-організатором Інституту стратегічних досліджень АН України, а через декілька місяців – директором Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. Основні завдання інституту полягали в розробленні та науковому обґрунтуванні стратегій і прогнозів політичного, соціально-економічного, державно-правового і духовного розвитку України.

Про успішну наукову і організаторську діяльність ювіляра протягом цього періоду життя свідчить обрання у 1992 р. С. І. Пирожкова членом-кореспондентом НАН України та присвоєння йому вченого звання професора зі спеціальності “Демографія та економіка народонаселення” у 1994 р.

У червні 1997 р. Сергій Іванович був призначений директором Національного інституту українсько-російських відносин при Раді національної безпеки і оборони України (з 2001 р. – Національний інститут

проблем міжнародної безпеки), а у жовтні 2001 р. – заступником секретаря Ради національної безпеки і оборони України. Протягом 2001–2007 рр. він очолював українську частину Спільної робочої групи “Україна – НАТО” з питань військової реформи; водночас у 2003–2005 рр. був директором Об’єднаного інституту економіки НАН України.

Чимало роботи С. І. Пирожков провів у напрямі збереження пам’яті про видатних науковців минулого. Йому вдалося зібрати, обробити й узагальнити факти, спогади, згадування у випадкових джерелах про життя і творчу активність статистика-демографа О. А. Квіткіна – одного з організаторів радянської статистики, чие ім’я хоча і згадується в публікаціях з історії державної статистики, переписів населення тощо, але, на жаль, мало відоме у широких колах наукової спільноти. Цікавими є спогади С. І. Пирожкова про наукову діяльність А. Л. Перковського, який належав до когорти вчених-демографів, причетних до відновлення у 1960-х рр. після тривалої перерви масштабних демографічних досліджень в Україні та становлення новітньої української демографічної школи. Цінне дослідження Сергія Івановича присвячене статистику і демографу В. Г. Михайловському, який протягом 25 років керував відділом демографічної статистики Центрального статистичного управління і під управлінням якого проведено чимало обстежень і переписи населення.

За цикл робіт “Теоретичні основи відтворення трудового потенціалу і механізм його реалізації в умовах формування ринкової економічної системи” Сергія Івановича у 1996 р. нагороджено премією НАН України імені М. Туган-Барановського. За особисті заслуги перед Україною його нагороджено орденом “За заслуги” III ступеня (1998 р.). У 2002 р. учений був удостоєний Державної премії в галузі науки і техніки за створення науково-методологічних засад системи національної безпеки України.

У вересні 2002 р. С. І. Пирожков разом з Е. М. Лібановою та О. Г. Осауленком ініціював створення Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України і був призначений його директором-організатором.

У 2007–2015 рр. Сергій Пирожков працював Надзвичайним і Повноважним Послом України в Республіці Молдова.

Одним із напрямів наукових інтересів С. І. Пирожкова в контексті історичної демографії та як самостійний об’єкт досліджень є демографічні екстремальні ситуації та демографічні катастрофи, зумовлені війнами й соціально-екологічними катаклізмами, в Україні та за її межами. Насамперед це стосується демографічних втрат України у 1920–1930 рр. Сергій Іванович був одним із перших, хто виконав науково обґрунтовані вивірені статистичні розрахунки втрат населення під час соціальних катастроф у 1930–1940 рр. Також він провів ґрунтовні дослідження проблем формування трудового потенціалу як сукупності демографічних, соціальних і духовних характеристик населення у працездатному віці.

Сергій Іванович поєднує в собі якості талановитого вченого, фахівця з економіки народонаселення, демографії, видатного організатора науки, дипломата. Він постійно турбується про підготовку молодих учених, спроможних розвивати демографічну науку, а результати наукових розробок втілювати у суспільне життя.

На початку 2000-х рр. учений з колегами розробили комплексний демографічний прогноз для України на період до 2050 року, який набув статус офіційного. Також ним започатковано прогнозування суспільних явищ на основі комплексної оцінки системи взаємопов’язаних параметрів економічної, демографічної, соціальної та військової безпеки.

Принцип системності та комплексності наукового пізнання є пріоритетним у роботах С. І. Пирожкова. Досліджуючи перспективи структурно-інноваційної перебудови економіки України, вчений установив, що інноваційна спрямованість має бути втілена в усіх напрямках економічної стратегії, що розробляється та реалізується в країні. З позиції науковця, система національної безпеки від самого початку має формуватися не фрагментарно, а як комплексна ієрархічна структура, що охоплює сукупність відносин і умов у політичній, державно-правовій, соціальній, економічній, технологічній, екологічній та духовній сферах сучасного суспільства.

Вагомим є внесок ученого в обґрунтування цивілізаційного розвитку незалежної України, у вирішення конкретних нагальних завдань, з якими зіткнулася Українська держава, зокрема формування комплексної стратегії розвитку країни, її інтеграції в європейське співтовариство.

Сергій Іванович Пирожков завжди спрямовував науковий інтерес на розв’язання першочергових проблем. Наразі усвідомлення того, що Україна перебуває в одному з епіцентрів глобальної гібридної війни і тому як ніколи потребує суспільної консолідації, спонукала вченого до пошуку нових методологій консолідації, зокрема розробки метаантропологічного потенціалізму – методології розвитку потенціалу людини, нації, людства від буденних до вищих життєвих проявів.

Наукова проникливість і ерудиція, вивіреність думки, широкий світогляд, неординарність наукових пошуків є невід’ємними рисами С. І. Пирожкова як науковця й особистості.

Вітаючи Сергія Івановича Пирожкова зі славним ювілеєм, ми зичимо йому міцного здоров’я, довгих і щасливих років життя, творчої наснаги, невичерпної енергії, родинного благополуччя, нових успіхів на благо вітчизняної науки.